LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING

Ny landskapslag om rätt att utöva näring

1993-94 **nr 40**

FÖRSLAG

Landskapsstyrelsen föreslår att lagtinget antar en ny landskapslag om rätt att utöva näring, som ersätter den nuvarande landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland (11/57).

Förslaget innebär att myndiga fysiska personer med hembygdsrätt har **näringsrätt med stöd av lag** och att myndiga fysiska personer utan hembygdsrätt samt alla juridiska personer kan ansöka om **beviljad näringsrätt**.

Den allmänna skyldigheten att göra näringsanmälan föreslås slopad. Landskapsstyrelsen föreslås istället kunna påföra en anmälningsskyldighet för utövande av viss näring.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1995.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ALLMÄN MOTIVERING 1

1. Bakgrunden till begränsningarna av rätten att utöva näring i landskapet . . 1

2. Bestämmelser om näringsutövning i den gamla självstyrelselagen 1

2.1. Lagstiftningsbehörigheten 1

2.2. Rätten att idka näring 2

3. Bestämmelser om näringsutövning i den nya självstyrelselagen 2

3.1. Lagstiftningsbehörigheten 2

3.2. Rätten att idka näring 2

3.3. Övergångsbestämmelser 3

4. Gällande bestämmelser om näringsutövning 3

4.1. Rätten att utöva näring 3

4.2. Övriga bestämmelser om näringsutövning 4

5. Bestämmelser om näringsutövning i EES-avtalet 5

6. Bestämmelser om näringsutövning i Europeiska unionen 6

7. Näringsstrukturen i landskapet 6

8. Huvudpunkterna i landskapsstyrelsens förslag 7

8.1. Näringsrätt 7

8.2. Reglementering av näring 7

8.3. Näringsanmälan 7

8.4. Lagens tillämpningsområde 8

9. Förslagets samhälleliga verkningar 9

10. Förslagets organisatoriska och ekonomiska verkningar 9

11. Beredningsarbetet 9

DETALJMOTIVERING 11

1 kap. Allmänna bestämmelser 11

2 kap. Rätt att utöva näring 12

3 kap. Reglementerad näringsutövning 14

4 kap. Kompletterande bestämmelser 15

LAGTEXT 16

BILAGOR

1; Rikets lagstiftningsbehörighet i frågor som rör näringsrätt I

2; Landskapsstyrelsens principer för behandling och tillståndsgivning avseende näringsutövning, inklusive etableringsrätt och rätt att tillhandahålla tjänster på Åland II

ALLMÄN MOTIVERING

1. Bakgrunden till begränsningarna av rätten att utöva näring i landskapet

Den första självstyrelselagen, vilken antogs år 1920, innehöll inga särbestämmelser för invånarna i landskapet. Det fanns således inte bestämmelser som begränsade rätten för icke-ålänningar att utöva näring i landskapet.

Efter att landskapet framfört önskemål om en förstärkning av nationalitetsskyddet tillsattes år 1945 en kommitté, den s.k. von Hellens-kommittén, med uppgift att revidera självstyrelselagstiftningen. I von Hellens-kommitténs förslag ingick för första gången bestämmelser om en åländsk hembygdsrätt till vilken knöts vissa rättigheter, bland annat rätten att idka näring. I motiveringen till kommitténs förslag sägs att begreppet "åländsk hembygdsrätt", förutom med rösträtten och reglerna för jordbesittningen, även skall förknippas med vissa nya rättsverkningar "med syftemål att stärka ålandsbefolkningens trygghet på nationalitetsskyddets område". Det konstateras även att "En viss kontrollrätt skulle tillförsäkras landskapsmyndigheterna för såvitt ... angå den inflyttade befolkningens rätt att idka öppen näring". Enligt förslagets detaljmotivering skulle endast den som har åländsk hembygdsrätt ha rätt att idka öppen näring inom landskapet.

Utgående från von Hellens-kommitténs förslag, dock så att rätten att idka näring utsträcktes till att omfatta även den som varit bosatt i landskapet under fem år, utarbetade regeringen år 1946 en proposition med förslag till ny självstyrelselag för Åland. Lagförslaget hann inte slutbehandlas innan riksdagen upplöstes varför en ny proposition framlades år 1948. Utgående från denna proposition antogs år 1951 den självstyrelselag som tillämpades i landskapet till och med den 31 december 1992, nedan kallad den gamla självstyrelselagen.

Den 1 januari 1993 trädde en ny självstyrelselag i kraft nedan kallad den nya självstyrelselagen.

2. Bestämmelser om näringsutövning i den gamla självstyrelselagen

2.1. Lagstiftningsbehörigheten

Lagstiftningsbehörigheten i frågor som rör näringsverksamhet var enligt den gamla självstyrelselagen delad mellan riket och landskapet. Landskapet hade enligt 13 § 9 punkten rätt att lagstifta om näringar för vilkas utövande enligt rikslag krävdes anmälan eller tillstånd, om näring till självförsörjning med iakttagande av näringsfrihetens grundsats, om uppdelning i fria och reglementerade näringar samt om annan näring än

de näringar som uttryckligen enligt 11 § 2 mom. ankom på riket. Landskapets lagstiftningsbehörighet begränsades enligt den gamla lagen av att lagstiftning om villkoren för utlänningars näringsrätt samt varuutbytets frihet hänfördes till rikslagstiftningen. Med varuutbytets frihet avses cirkulationen av handelsvaror och förnödenheter mellan säljare och köpare inom landet samt mellan olika landsdelar.

2.2. Rätten att idka näring

Rätt att idka näring för vars utövande fordras anmälan eller tillstånd tillkom enligt 4 § 2 mom. i den gamla självstyrelselagen den som hade åländsk hembygdsrätt samt den som under fem år utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet. Bolag, andelslag, förening samt annan sammanslutning eller stiftelse hade rätt att idka anmälnings- eller tillståndspliktig näring, såvida landskapet var hemort för verksamheten och samtliga bolagsmän hade hembygdsrätt eller utan avbrott hade varit bosatta i landskapet under fem år.

3. Bestämmelser om näringsutövning i den nya självstyrelselagen

3.1. Lagstiftningsbehörigheten

Även enligt den nya självstyrelselagen är lagstiftningsbehörigheten i frågor som rör näring delad mellan riket och landskapet. Enligt 18 § 22 punkten har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om näringsverksamhet med beaktande av vissa frågor som enligt 27 § hör till rikets behörighet. De frågor som hör till rikets lagstiftningsbehörighet framgår ur bilagan.

Den nya självstyrelselagen innehåller inga stadganden som rör principen om varuutbytets frihet. Det följer dock av de allmänna principerna för självstyrelselagstiftningen att grundsatsen om ett fritt varuutbyte mellan landskapet och riket fortfarande skall gälla. Landskapet kan således fortsättningsvis inte uppställa egentliga handelshinder i förhållande till riket. Detta hindrar dock inte landskapet att föreskriva vissa krav på produkter eller förnödenheter som saluförs i landskapet, såvida kraven gäller generellt.

3.2. Rätten att idka näring

Rätt att "utöva rörelse eller yrke som näring" kan enligt 11 § inskränkas genom landskapslag för den som inte har hembygdsrätt. Det använda uttrycket motsvarar i sak

den formulering som ingår i landskapslagen om kommunalskatt för näringsinkomst (32/69), och omfattar sålunda även yrkesutövning som självständig företagare men inte yrkesutövning av den som står i anställningsförhållande. I den nya självstyrelselagen inskränks således inte näringsrätten för utomstående såsom i gällande självstyrelslag, utan inskränkningar förutsätter särskilda bestämmelser i landskapslag.

Landskapet kan enligt 11 § inte göra inskränkningar i rätten att idka "näring till självförsörjning". Detta innebär, enligt en uttömmande definition i paragrafen, att rätten att idka näring som bedrivs utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller annat särskilt driftsställe inte kan förhindras eller inskränkas för den som är bosatt i landskapet. Med omyndiga barn avses även adoptivbarn vilket innebär en viss utvidgning jämfört med gällande lagstiftning, i vilken endast avses efterkommande i rätt nedstigande led. En motsvarande begränsning av möjligheten att inskränka näringsrätten fanns i den gamla självstyrelselagen. Näring till självförsörjning definieras dock i näringslagen.

3.3. Övergångsbestämmelser

Enligt 73 § i den nya självstyrelselagen har den som då lagen träder i kraft har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet rätt att, sedan han varit bosatt under fem år i landskapet, utöva näring i landskapet med stöd av stadgandena i den tidigare självstyrelselagen.

Såväl fysiska som juridiska personer som då den nya självstyrelselagen träder i kraft utövar näring med stöd av den tidigare självstyrelselagen, har rätt att fortsättningsvis utöva näring med stöd av den självstyrelselagen. Om en sådan näringsidkare har beviljats näringsrätt som är begränsad till viss tid eller uppgift upphör rätten att gälla då tiden löpt ut eller uppdraget slutförts varefter den nya självstyrelselagens bestämmelser skall tillämpas på näringsutövningen.

4. Gällande bestämmelser om näringsutövning

4.1. Rätten att utöva näring

Landskapet kan enligt 11 § i den nya självstyrelselagen genom landskapslag inskränka rätten att utöva näring i landskapet för den som saknar hembygdsrätt.

Utgående från den gamla självstyrelselagen har en sådan inskränkning gjorts i 3 § landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland (11/57), nedan näringslagen. Rätten att utöva näring tillkommer enligt näringslagen, förutom den som har hembygdsrätt, även fysiska personer som utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist

i landskapet under fem år samt juridiska personer med hemort i landskapet och vars samtliga styrelsemedlemmar har hembygdsrätt eller har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet under fem år. Med stöd av näringslagens 4 § kan fysiska personer utan hembygdsrätt samt juridiska personer utan rätt att idka näring beviljas tillstånd för näringsutövning. Tillståndet kan beviljas permanent eller bundet till en viss tid eller en viss uppgift.

Antalet beviljade näringstillstånd har ökat kraftigt under de senaste åren. De tillstånd som ökat mest i antal är tillfälliga tillstånd för entreprenörer inom framför allt byggnadsbranschen. De permanenta tillstånden har under de senaste åren i huvudsak beviljats för rederi-, försäkrings-, förplägnads-, byggnads- och frisörrörelser. Tillstånden har i många fall motiverats av att ett behov av verksamheten, som inte kan täckas av landskapets näringsidkare, föreligger i landskapet.

Antalet tillstånd som beviljats under de senaste tio åren framgår av följande tabell.

Ansökningar om näringstillstånd 1983-1992

ÅR	AVSLAG	TILLSTÅND		
		TILLFÄLLIGA	PERMANENTA	TOTALT
1983	*)	*)	*)	29
1984	*)	*)	*)	67
1985	11	36	18	54
1986	9	40	22	62
1987	13	56	19	75
1988	1	51	18	69
1989	-	54	29	83
1990	1	71	24	95
1991	3	79	35	114
1992	2	59	35	94

*) Uppgift saknas.

4.2. Övriga bestämmelser om näringsutövning

Enligt näringslagen skall näringsidkaren göra en näringsanmälan till polisen innan verksamheten påbörjas. Till anmälan skall bifogas ett intyg över att näringsidkaren råder över sig själv och sin egendom, ett eventuellt näringstillstånd och ett eventuellt

tillstånd för utövande av näring som är reglementerad genom landskapslag eller rikslag. Den som inrättar filial på annan ort än där huvudverksamheten bedrivs och utomstående som inrättar filial i landskapet samt näringsidkare som gjort näringsanmälan utom landskapet men som till väsentlig del producerar sina varor eller tjänster i landskapet, skall anmäla om detta till polisen samt ansöka om näringstillstånd. Anmälningsskyldigheten omfattar dock inte utövande av näring som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Den som upphör med näringsutövning skall anmäla om detta till polisen. Tillstånd eller anmälan krävs inte för bedrivande av "näring till självförsörjning" eller lantbruk och fiske. Polisen skall upprätta register över tillstånd samt anmälningar om inledande och upphörande av näringsutövning och årligen sända uppgifterna till kommunernas skattenämnder.

Näringsidkare skall förse vara med svenskspråkig bruksanvisning om detta kan anses behövas. Detta gäller inte näringsutövning som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

Den som bryter mot bestämmelserna i näringslagen skall dömas till böter. Om brottet består av idkande av näring utan tillstånd eller rätt är straffet minst 30 dagsböter.

Rätten att bedriva näring begränsas även av annan lagstiftning. Sålunda finns det för vissa näringar, så kallade reglementerade näringar, särskilda villkor och bestämmelser i landskapslag och rikslag. För bedrivande av dessa näringar fordras näringstillstånd av landskapsstyrelsen respektive en riksmyndighet. Enligt handelsregisterlagen (FFS 129/79) skall juridiska personer, stiftelser och ideella föreningar med fast driftställe eller minst en anställd, enskilda näringsidkare med tillstånd att utöva reglementerad näring, med fast driftställe eller med andra anställda än make eller omyndiga efterkommande i rätt nedstigande led samt utländska näringsidkare göra en grundanmälan till patent- och registerstyrelsen innan de inleder näringsverksamheten.

5. Bestämmelser om näringsutövning i EES-avtalet

Avtalet om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES), som trädde i kraft den 1 januari 1994 innebär att EFTA-länderna på ett flertal områden har infört samma regler som gäller inom Europeiska unionen. Bland annat har företag och enskilda rätt att etablera sig som näringsidkare i de andra EES-länderna och företag och enskilda har rätt att yrkesmässigt tillhandahålla tjänster inom hela EES-området.

Beträffande inskränkningar i etableringsrätten och rätten att tillhandahålla tjänster för fysiska personer utan hembygdsrätt samt juridiska personer har Åland dock enligt artikel 126 givits rätt att tillämpa egen lagstiftning även i framtiden. De åländska myndigheterna bör dock tillämpa bestämmelserna på samma sätt på alla företag och

enskilda från EES-länderna.

6. Bestämmelser om näringsutövning i Europeiska unionen

Enligt fördraget om Finlands anslutning till Europeiska unionen skall vissa särbestämmelser tillämpas beträffande Åland. Särbestämmelserna innebär bland annat att bestämmelserna i EG-fördraget inte skall hindra tillämpningen av de bestämmel-ser som gäller på Åland den 1 januari 1994 om inskränkningar i etableringsrätten och rätten att tillhandhålla tjänster för fysiska personer utan hembygdsrätt samt juridiska personer.

7. Näringsstrukturen i landskapet

Utvecklingen av landskapets näringsstruktur sedan 1950 framgår ur följande tabell. I jämförande syfte anges även andelen sysselsatta inom olika näringsgrenar i hela Finland.

Sysselsatt arbetskraft efter näringsgren 1950-90

NÄRINGSGREN	1950 %	1960 %	1970 %	1980 %	1990 %	1992 Hela landet %
Lantbruk o. fiske	55,6	40,6	23,5	15,3	11,3	8,5
Industri	7,2	8,2	10,9	9,4	10,6	20,5
Byggnadsverksamhet	4,7	7,4	8,3	6,0	6,8	7,2
Handel, bankverksamhet	4,9	9,2	18,7	20,6	22,8	15,6
Transporter, kommunikation	15,1	18,7	18,9	22,8	18,0	7,1
Tjänster	10,2	14,8	18,1	25,1	24,9	37,6
Okänd	2,3	1,0	1,7	0,7	5,6	2,3
TOTALT	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	98,8[1)]

[1)] *Antalet sysselsatta med brytning av mineraler samt el-, gas- och vattenförsörjning saknas.*

8. Huvudpunkterna i landskapsstyrelsens förslag

8.1. Näringsrätt

Huvudprincipen i förslaget är att endast fysiska personer som har hembygdsrätt, eller som utan avbrott varit bosatta i landskapet under fem år, har näringsrätt i landskapet. I enlighet med den grundläggande principen om näringsfrihet begränsas rätten att utöva s.k. fria näringar i övrigt endast av kravet på att näringsidkaren råder över sig själv och sin egendom, det vill säga är myndig och inte försatt i konkurs. Dessa minimikrav ställs främst i syfte att garantera den som ingår avtal med en enskild näringsidkare att de allmänna förutsättningarna för ingående av avtal föreligger, det vill säga att motparten har rättshandlingsförmåga och förmåga att fullgöra sina avtalsenliga skyldigheter.

Oberoende av hembygdsrättskravet får "näring till självförsörjning" utövas av alla som är bosatta i landskapet.

Enligt förslaget skall de myndiga personer som inte är försatta i konkurs men saknar hembygdsrätt och inte uppfyller kravet på oavbruten bosättning i landskapet samt alla juridiska personer kunna ansöka om en beviljad näringsrätt. Rätten beviljas av landskapsstyrelsen efter prövning och kan begränsas till en viss tid eller en viss näring eller beviljas på villkor som landskapsstyrelsen anser nödvändiga. Juridiska personer med hemort i landskapet och vars bolagsmän eller styrelsemedlemmar har hembygdsrätt eller uppfyller kravet på bosättning i landskapet, skall inte utan särskilda skäl kunna förvägras näringsrätt. Vid bedömningen av huruvida särskilda skäl finns skall särskild uppmärksamhet fästas vid ägoförhållandena.

8.2. Reglementering av näring

Möjligheten att för utövande av viss näring kunna uppställa särskilda villkor och bestämmelser föreslås finnas kvar. Landskapsstyrelsen anser dock att tillståndsplikt för näringsutövning i huvudsak bör frångås och ersättas med en anmälningsskyldighet som skall kunna påföras genom landskapsförordning. För de näringar för vilka en behovsprövning eller annan liknande prövning även i fortsättningen är motiverad föreslås att en skyldighet att ansöka om landskapsstyrelsens tillstånd för utövande av näringen såsom i dag skall kunna påföras genom landskapslag.

8.3. Näringsanmälan

I syfte att förenkla förfarandet vid inledande av näringsutövning föreslås att

skyldigheten att göra näringsanmälan till polisen slopas.

Anmälan har ansetts fylla en viss kontrollfunktion för landskapet som dock inte är nödvändig i framtiden. Detta beror på att endast fysiska personer med hembygdsrätt har en automatisk näringsrätt och att dessa endast kan bedriva näring utan fast driftställe eller andra anställda än make eller egna barn utan att vara skyldiga att göra grundanmälan till patent- och registerstyrelsen. Det register landskapsstyrelsen för över beviljade näringsrätter möjliggör en tillräcklig kontroll av juridiska personers samt utomstående näringsidkares verksamhet. Eftersom polisen bereds tillfälle att yttra sig över de beviljade näringsrätterna erhåller polisen en tillräcklig kännedom för att kunna fullgöra sin skyldighet att övervaka att bestämmelserna om näringsrätt följs.

Näringsanmälan har ingen juridisk verkan eftersom näringsverksamheten kan inledas även om anmälan inte gjorts. Underlåtenhet att göra anmälan kan inte leda till att näringsidkaren åläggs att upphöra med verksamheten utan näringsidkaren kan endast straffas för sin underlåtenhet med ett bötesstraff.

Skattemyndigheternas behov av uppgifter om näringsidkare tillgodoses genom möjligheten att få uppgifter om grundanmälningar som gjorts till patent- och registerstyrelsen.

Statistiska uppgifter om näringsutövning i landskapet kan erhållas från patent- och registerstyrelsen med stöd av 30 § 5 punkten självstyrelselagen, enligt vilken riksmyndigheterna är skyldiga att tillhandahålla statistiska uppgifter om förhållandena i landskapet.

Eftersom den traditionella näringsanmälan slopas föreslår landskapsstyrelsen att den anmälan som enligt landskapsförordning skall göras till landskapsstyrelsen innan verksamheten inleds skall benämnas näringsanmälan.

8.4. Lagens tillämpningsområde

Landskapets lagstiftningsbehörighet omfattar i territoriellt avseende även fartyg som har sin hemort i landskapet oberoende av om fartygen befinner sig inom eller utanför landskapets gränser. En tillämpning av näringslagens bestämmelser om skyldighet att ha näringsrätt, med stöd av lag eller beviljad, ombord på åländska fartyg i internationell trafik är dock varken ändamålsenlig eller förenlig med näringslagens syfte, det vill säga att bevara den åländska kulturen och det svenska språkets ställning i landskapet samt att förhindra att åländska näringsidkare utsetts för en osund konkurrens av utomstående näringsidkare.

Landskapsstyrelsen föreslår därför att näringslagen inte skall tillämpas ombord på fartyg som huvudsakligen går i internationell trafik. För att utövande av näring ombord på här avsedda fartyg inte skall ske helt oreglerat föreslås dock dels, i syfte att skydda tredje man, ett krav på att den som utövar näring ombord på fartygen är myndig och

inte försatt i konkurs dels, i syfte att underlätta landskapet övervakningsskyldighet över näringsutövning, en skyldighet för den som utövar näring ombord på fartygen att anmäla om detta till landskapsstyrelsen innan verksamheten inleds.

9. Förslagets samhälleliga verkningar

Syftet med förslaget är att göra landskapets näringslagstiftning mer ändamålsenlig. Förutsättningarna för utövande av näring blir tydligare och förfarandet vid inledande av näringsutövning blir enklare. Samtidigt är avsikten att utomstående näringsidkares möjligheter att på ett osunt sätt konkurrera med åländska näringsidkare skall begränsas i syfte att dels förstärka nationalitetsskyddet och bevara samhällsbalansen dels bibehålla ett livskraftigt näringsliv i landskapet, vilket gynnar såväl landskapets konsumenter som näringsidkare. Bestämmelserna om skyldigheten att tillhandahålla bruksanvisningar på svenska bibehålls i syfte att förstärka landskapets ställning som enspråkigt svenskt.

10. Förslagets organisatoriska och ekonomiska verkningar

Målsättningen med lagförslaget är att behandlingen av frågor som rör näringsrätt skall bli enklare för såväl landskapets myndigheter som näringsidkarna. I syfte att uppnå detta slopas skyldigheten att göra näringsanmälan till polisen vilket följaktligen minskar polisens arbetsmängd. Avsikten att minska antalet näringar som förutsätter tillstånd för att kunna utövas medför en minskad arbetsmängd för landskapsstyrelsen. Skyldigheten för samtliga juridska personer att ansöka om näringsrätt ökar i viss mån landskapsstyrelsens arbetsbörda. Landskapsstyrelsen har dock för avsikt att till viss del förenkla sin behandling av näringsrätterna genom bland annat delegering och minskande av de tillfällen då yttranden skall inbegäras, varför de ökade uppgifterna inte medför ett ökat personalbehov. Den skyldighet som påförs landskapsstyrelsen att föra ett register över beviljade näringsrätter medför inte heller ett ökat personalbehov eller större organisationsförändringar.

Förslaget medför inga ökade kostnader för landskapet.

11. Beredningsarbetet

Över lagförslaget har organ vilka representerar intressen som på ett avgörande sätt berörs av lagförslaget beretts tillfälle att inkomma med yttrande. Landskapsstyrelsen har sålunda erhållit yttrande av Ålands köpmannaförening r.f., Ålands handelskammare, Kommunala samarbetsnämnden, Ålands redarförening r.f. samt

Utrikesfartens småtonnageförening r.f. Yttrandena har beaktats i den fortsatta beredningen.

DETALJMOTIVERING

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Lagens tillämpningsområde. Enligt paragrafen skall lagen inte tillämpas på de åländska fartyg som går i internationell trafik. Även näringsidkare på sådana fartyg skall dock vara myndiga och råda över sin egendom. Före näringsutövningen inleds skall näringsidkaren anmäla om detta till landskapsstyrelsen.

Denna begränsning av lagens tillämpningsområde gäller endast näring som utövas ombord på fartyg. Rederiverksamheten omfattas således av lagens bestämmelser.

2 § Näringsutövning. Definitionen av näringsutövning motsvarar den definition som finns i 1 § 2 mom. gällande lag. Definitionen är näringsrättslig och kan till vissa delar avvika från den skatterättsliga eller handelsrättsliga definitionen av begreppet näringsutövning. Definitionen är allmänt vedertagen även om de definitioner som förs fram i den juridiska litteraturen[1] varierar något.

Allmänt kan konstateras att verksamheten bör rikta sig till tredje person för att anses som näringsutövning.

Kravet på att verksamheten skall vara självständig innebär som huvudregel att näringsidkaren handlar för egen räkning och på eget ansvar. Detta medför att den som utför arbete på grund av ett anställningsförhållande och sålunda står under någons ledning och övervakning inte omfattas av definitionen.

Verksamheten skall enligt definitionen vara tillåten i lag. Näringsutövning kan vara lagstridig på ett objektivt sätt, så att verksamheten i sig är lagstridig (t.ex. smuggling av alkoholdrycker), och på ett subjektivt sätt, så att verksamheten i sig är tillåten i lag men utövas i sådan form eller på ett sådant sätt att verksamheten i praktiken är lagstridig (t.ex. utlåning av pengar till ockerränta). Endast verksamhet som är lagstridig på ett objektivt sätt utesluts av definitionen på näringsutövning.

Kravet på att verksamheten skall vara fortsatt uppfylls då verksamheten sker mer än en gång. Däremot innebär det att en enskild verksamhet pågår under en lång tid (t.ex. ett målningarbete som pågår en månad) inte att verksamheten är fortsatt. Även de fall då verksamheten är avsedd att vara fortsatt, men i praktiken ännu inte har upprepats eller har förhindrats att upprepas av orsaker som inte beror på näringsidkaren (t.ex. en skomakare som efter att ha lagat det första paret skor inte har hunnit ta emot flera uppdrag eller inte har erbjudits flera uppdrag), omfattas av definitionen. Verksamheten behöver inte vara avsedd att fortsätta på obestämd tid utan även verksamhet som pågår under en begränsad tid (t.ex. en kiosk som är öppen endast

---

[1] *Bl.a. K.A.Moring; Finsk näringsrätt, Helsingfors 1914, L.Kilpi; Käsitteistä elinkeino, yritys, liike ja ammatti, Lakimies 1955*

(Fr. 40 1993-94)

under sommarmånaderna) kan vara fortsatt.

Verksamheten skall avse ekonomiskt förvärv men behöver inte ske i syfte att erhålla en ekonomisk vinst. Även verksamhet som erbjuder tjänster till s.k. självkostnadspris bör sålunda anses som näringsutövning. Även verksamhet som i praktiken inte medför intäkter som täcker näringsidkarens kostnader, trots att detta var avsikten, skall anses som näringsutövning.

2 kap. Rätt att utöva näring

3 § Näringsrätt med stöd av lag. Bestämmelsen i 1 mom. är en sådan inskränkning av näringsrätten som 11 § självstyrelselagen möjliggör. Begreppet "rörelse eller yrke som näring" motsvarar det begrepp som används i den nya självstyrelselagen. Begreppet motsvarar även den formulering som ingår i landskapslagen om kommunalskatt för näringsinkomst och omfattar sålunda yrkesutövning som självständig förtagare men inte som anställd.

Lagstiftningsbehörigheten i frågor som rör förmynderskap tillkommer riket enligt 27 § 6 punkten självstyrelselagen, varför rikslag skall tillämpas på omyndigs rätt att utöva näring. Enligt lagen angående rätt att idka näring (FFS 122/19) har omyndig rätt att utöva näring med förmyndarens samtycke eller, då förmyndaren endast med domstols samtycke får utöva näring på den omyndiges vägnar, med domstols samtycke.

4 § Beviljad näringsrätt. Med juridiska personer avses dels sammanslutningar dels stiftelser, vilka i sin tur kan vara privaträttsliga eller offentligrättsliga. Privaträttsliga sammanslutningar är bland annat bolag (såsom kommanditbolag, öppna bolag och aktiebolag), partrederier, andelslag och föreningar. Offentligrättsliga sammanslutningar, s.k. samfund, är staten, innefattande statens affärsverk och de genom lag grundade statsbolagen; landskapet, innefattande landskapets affärsverk; kommunerna; kommunalförbunden samt Finlands evangelisk-lutherska kyrka och Finlands ortodoxa kyrkosamfund jämte dem tillhörande församlingar. Offentligrättsliga stiftelser, s.k. anstalter, är till exempel Finlands bank, Helsingfors universitet och Folkpensionsanstalten.

Bestämmelsen i 1 mom. möjliggör och förutsätter en in casu bedömning då näringsrätt beviljas. Vid beviljandet av näringsrätt har landskapsstyrelsen för avsikt att särskilt fästa uppmärksamhet vid behovet av näringsidkarens tjänster i landskapet, konkurrensförhållandena i landskapet, näringsidkarens anknytning till landskapet och faktiska lokala etablering, näringsidkarens nyttjande av lokala resurser och lokal arbetskraft, näringsidkarens övriga verksamhet samt, i fråga om juridiska personer, ägoförhållandena. Landskapsstyrelsen kommer även att fästa uppmärksamhet vid hur

näringverksamheten påverkar språkbalansen i landskapet.[2]

För att motverka att åländska juridiska personers etablering försvåras genom påförandet av en skyldighet att ansöka om näringsrätt, föreslår landskapsstyrelsen att juridiska personer vars samtliga bolagsmän eller styrelsemedlemmar har åländsk hembygdsrätt inte kan förvägras näringsrätt utan särskilda skäl. Sådana skäl kan till exempel vara att en tillräcklig koppling mellan aktieägarna och bolagets styrelse saknas.

Rätten att utöva näring kan begränsas till en viss tid och/eller en viss näring eller näringsgren. Detta möjliggör beviljande av näringsrätt endast för ett visst uppdrag, en viss entreprenad eller annan näringsutövning av tillfällig art. Landskapsstyrelsen kan uppställa särskilda villkor för såväl permanenta som tillfälliga näringsrätter. Sålunda kan till exempel krav på hembygdsrätt för styrelsemedlemmar och bolagsmän uppställas. Vid beviljandet av tillfälliga näringsrätter kan landskapsstyrelsen avstå från kravet på lokal etablering och nyttjandet av lokal arbetskraft om detta är i enlighet med det allmänna samhällsintresset.

I syfte att förenkla förfarandet för näringsidkarna är avsikten att landskapsstyrelsen skall behandla ansökningar om näringsrätt och näringstillstånd samtidigt.

Över beviljade näringsrätter skall landskapsstyrelsen föra ett register i syfte att underlätta övervakningen av utomstående näringsidkares etablering i landskapet.

5 § Näring till självförsörjning. I förtydligande syfte föreslås att det undantag från möjligheten att göra inskränkningar i näringsrätten som anges i 11 § självstyrelselagen, tas in även i föreliggande lag. Om inte alla kriterier för självförsörjning uppfylls berörs näringsidkaren av de eventuella inskränkningar som görs i näringslagen.

Med omyndiga barn avses i denna lag även barnbarn.

6 § Näringsidkares filialverksamhet. Näringsrätt krävs även då näringsidkare, vars huvudrörelse är belägen utanför landskapet, inrättar avdelning eller filial i landskapet. Begreppen avdelning eller filial bör ges en vidsträckt tolkning, sålunda att bland annat försäljning från bil, hållande av varulager i landskapet och nyttjande av ett i landskapet bosatt ombud vid försäljningen omfattas.

Skyldighet att ansöka om näringsrätt föreligger även då vara eller tjänst som hänför sig till näringsutövning säljs inom landskapet till åländska konsumenter. Inskränkningen innebär inte att det fria varuutbytet mellan landskapet och riket begränsas eftersom varuflödet mellan näringsidkare fortsättningsvis är fritt. Syftet med begränsningen av försäljningen på minuthandelsnivå är att öka landskapets möjligheter att kontrollera att den försäljning som sker direkt till konsumenter uppfyller de krav som ställs enligt

---

[2] *Se bilaga 2; Landskapsstyrelsens principer för behandling och tillståndsgivning avseende näringsutövning, inklusive etableringsrätt och rätt att tillhandahålla tjänster på Åland.*

landskapslagstiftningen, främst att anvisningar om varans användning finns på svenska. Vid försäljning till konsumenterna via partihandeln eller andra näringsidkare sker denna kontroll genom att näringsidkaren har beviljats näringsrätt och sålunda ansvarar för att verksamheten uppfyller de krav som ställs på försäljning i landskapet.

Försäljning i landskapet omfattar bland annat att näringsidkaren förevisar och därefter omedelbart överlämnar varan eller tjänsten till konsumenten eller tar upp en beställning och levererar varan eller tjänsten senare samt att en konsult säljer en tjänst till en konsument i landskapet, även om uppdraget utförs utanför landskapet. Det att en konsument i landskapet på eget initiativ beställer en vara av en utomstående näringsidkare innebär inte att näringsidkaren utövar näring i landskapet, såvida varan eller tjänsten inte kan anses vara till väsentlig del producerad inom landskapet.

Även de fall då en vara eller tjänst till väsentlig del produceras i landskapet anses som näringsutövning i landskapet, eftersom produktionsanläggningen eller inrättningen kan anses uppfylla kriteriet för en i landskapet belägen avdelning eller filial.

Bedömningen av huruvida en skyldighet att ha näringsrätt föreligger bör avgöras i varje enskilt fall med hänsyn till den anknytning till landskapet näringsutövningen kan anses ha. Denna bedömning blir aktuell särskilt vid olika former av hantverk där ett särskilt driftställe inte är nödvändigt för utövande av verksamheten.

Lagstiftningsbehörigheten i frågor som rör rättskipning tillkommer riket enligt 27 § 23 p. självstyrelselagen, varför rikslag skall tillämpas på frågan om vem som skall svara i rättegång på rörelses vägnar. Enligt lagen angående rätt att idka näring är det i de fall som anges i paragrafen, rörelsens föreståndare som är skyldig att svara i rättegång.

3 kap. Reglementerad näringsutövning

7, 8 och 9 §§ Tillstånd, näringsanmälan samt särskilda bestämmelser. Landskapsstyrelsen anser att det för vissa näringar fortsättningsvis kan vara motiverat med särskilda krav på näringsidkaren, näringsverksamheten eller andra förhållanden. Landskapsstyrelsen anser dock att vissa av dessa frågor är att anse som verkställighetsfrågor vilka bör regleras av landskapsstyrelsen. I enlighet med detta föreslår landskapsstyrelsen att särskilda bestämmelser om utövande av viss näring skall kunna utfärdas genom landskapsförordning eller genom landskapsstyrelsebeslut. Dessutom föreslås att en skyldighet att göra näringsanmälan innan näringsutövningen inleds skall kunna påföras genom landskapsförordning för vissa näringar samt att en skyldighet att ansöka om näringstillstånd såsom i dag skall kunna påföras genom landskapslag för vissa näringar.

Beträffande den rikslagstiftning genom vilken näringsutövning reglementeras hänvisas till lagen om rätt att idka näring (FFS 122/19) och de hänvisningar som görs

i anslutning.

10 § Grundanmälan. Skyldigheten att göra en näringsanmälan till polisen föreslås slopad. Skyldigheten enligt rikslag att göra grundanmälan kvarstår dock.

4 kap. Kompletterande bestämmelser

11 § Anvisningar om varas användning eller funktion. Bestämmelserna överensstämmer i sak med bestämmelserna i 23a § gällande lag. I gällande lag görs i fråga om näringar som hör till rikets lagstiftningsbehörighet undantag från skyldigheten att förse vara med svenskspråkig bruksanvisning. Ett sådant undantag föreslås även i föreliggande lag då åläggandet inte omfattas av landskapets lagstiftningsbehörighet. Skyldigheten innebär en direkt reglering av näringsverksamheten, vilket hör till rikets lagstiftningsbehörighet i de frågor som rör näringar som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

12 § Straffbestämmelser. Såsom enligt gällande lag föreslås handlande i strid med näringslagen vara straffbart. Straffet för brott mot näringslagen är enligt gällande lag böter. Vid brott mot bestämmelserna om skyldigheten för den som inte har näringsrätt med stöd av lag att ansöka om näringstillstånd, är straffet minst 30 dagsböter. Enligt 18 § 25 p. i den nya självstyrelselagen erhåller landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om beläggande med straff och storleken av straff inom de rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Landskapsstyrelsen anser det ändamålsenligt att belägga samtliga brott mot näringslagen med ett primärt bötesstraff och ett sekundärt fängelsestraff om högst 6 månader.

13 § Ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1995.

I 7 och 8 §§ föreslås att reglementering av näringar i fortsättningen skall ske genom dels landskapslag dels landskapsförordning. I enlighet med detta och för att bestämmelserna skall vara så väl anpassade som möjligt till förhållandena i landskapet föreslår landskapsstyrelsen att vissa av de lagar med stöd av vilka näringsutövning i dag är reglementerad, skall upphävas varefter landskapsstyrelsen kommer att ersätta dem med landskapsförordningar.

Bestämmelser om näringar vars utövande är och även i fortsättningen föreslås vara beroende av landskapsstyrelsens tillstånd finns i landskapslagen om resebyrårörelse, landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar om explosionsfarliga ämnen, ellagen för landskapet Åland samt landskapslagen om yrkesmässig trafik.

Landskapsstyrelsen föreslår att lagtinget antar följande lag.

LANDSKAPSLAG
om rätt att utöva näring

I enlighet med lagtingets beslut stadgas:

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag finns bestämmelser om rätten att utöva näring i landskapet Åland.

Utöver vad som stadgas i denna paragraf skall lagen inte tillämpas ombord på fartyg som är registrerade i landskapet och som huvudsakligen färdas i internationell trafik.

Den som utövar näring på ett fartyg som avses i 1 mom. skall vara myndig och inte vara försatt i konkurs.

Den som inleder näringsutövning på ett fartyg som avses i 1 mom. skall anmäla detta till landskapsstyrelsen innan verksamheten inleds.

2 §

Näringsutövning

Med näringsutövning avses i denna lag fortsatt verksamhet som avser ekonomiskt förvärv och som är självständig, förenlig med god sed och tillåten i lag.

2 kap. Rätt att utöva näring

3 §

Näringsrätt med stöd av lag

Myndiga fysiska personer som inte är försatta i konkurs och som har hembygdsrätt eller utan avbrott har varit bosatta i landskapet under minst fem år har rätt att utöva rörelse eller yrke som näring i landskapet.

Om omyndigas rätt att utöva näring i vissa fall stadgas i rikslagstiftningen.

4 §

Beviljad näringsrätt

Myndiga fysiska personer som inte är försatta i konkurs men saknar hembygdsrätt och inte utan avbrott varit bosatta i landskapet under minst fem år samt juridiska personer kan av landskapsstyrelsen, då skäl föreligger och efter prövning i varje enskilt fall, beviljas rätt att utöva näring.

Juridiska personer som har hemort i landskapet och vars samtliga bolagsmän eller

styrelsemedlemmar har hembygdsrätt eller utan avbrott har varit bosatta i landskapet under minst fem år kan inte utan särskilda skäl förvägras näringsrätt.

Näringsrätten kan avse viss tid eller viss näring och kan beviljas på villkor som landskapsstyrelsen anser nödvändiga.

Landskapsstyrelsen skall föra ett register över beviljade näringsrätter.

5 §

Näring till självförsörjning

Utan hinder av vad som stadgas i 3 och 4 §§ har den som är bosatt i landskapet rätt att utöva näring utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn och utan att använda affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftsställe.

6 §

Näringsidkares filialverksamhet

En näringsidkare vars huvudrörelse finns utanför landskapet och som inrättar en avdelning eller filial i landskapet skall ha näringsrätt som avses i 4 §.

Även en näringsidkare som utsträcker sin näringsverksamhet till landskapet så att vara eller tjänst mot ersättning säljs till enskilda konsumenter eller till en väsentlig del produceras inom landskapet, utan att egentlig avdelning eller filial inrättas i landskapet, skall ha näringsrätt som avses i 4 §.

Om skyldighet för en rörelses föreståndare att på rörelsens vägnar svara i rättegång som föranleds av rörelsen stadgas i rikslagstiftningen.

3 kap. Reglementering av näring

7 §

Näringstillstånd

Genom landskapslag kan fastställas en skyldighet att ansöka om tillstånd hos landskapsstyrelsen för utövande av viss näring.

8 §

Näringsanmälan

Genom landskapsförordning kan fastställas en skyldighet att göra anmälan innan utövande av viss näring inleds.

9 §

Särskilda bestämmelser

Landskapsstyrelsen kan fastställa särskilda bestämmelser för utövande av viss näring.

10 §

Grundanmälan

Om skyldigheten för juridiska personer samt enskilda näringsidkare att göra grundanmälan till patent- och registerstyrelsen innan verksamheten inleds stadgas i handelsregisterlagen (FFS 129/79).

4 kap. Kompletterande bestämmelser

11 §

Anvisningar om varas användning eller funktion

En näringsidkare är skyldig att se till att de varor han säljer har tydliga anvisningar om varans användning och funktion. Anvisningarna skall vara skrivna på svenska eller framställda i bild.

Den skyldighet som avses i 1 mom. föreligger inte om det är uppenbart att upplysningar om varans användning eller funktion inte behövs eller om det kan anses skäligt att köparen nöjer sig med muntliga anvisningar. I sistnämnda fall är näringsutövaren skyldig att ge de anvisningar som behövs.

Bestämmelserna i 1 och 2 mom. tillämpas inte på näringar som avses i 27 och 29 §§ självstyrelselagen.

Skäliga kostnader för åtgärder som föranleds av den skyldighet som avses i 1 mom. skall ersättas med medel som beviljats genom anslag i landskapets budget.

12 §

Straffbestämmelser

Den som utövar näring utan att ha näringsrätt eller tillstånd, utan att ha gjort näringsanmälan eller i strid med särskilda bestämmelser för utövande av viss näring eller som inte fullgör sin skyldighet enligt 11 § skall för *brott mot bestämmelserna om rätt att utöva näring* dömas till böter eller fängelse i högst 6 månader.

13 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995.

Genom denna lag upphävs

1) landskapslagen den 10 april 1957 om rätt att idka näring i landskapet Åland (11/57),

2) landskapslagen den 4 april 1963 om rörlig handel (9/63),

3) landskapslagen den 27 februari 1943 angående handel i öppen butik med begagnade varor samt skrot och lump (10/43),

4) landskapslagen den 1994 om tillämpning i landskapet Åland av förordningen

om inkvarterings- och förplägnadsrörelser (/94)[3] samt
5) landskapslagen den 1994 om tillämpning i landskapet Åland av förordningen om fastighetsmäklare (/94)[4].

Mariehamn den 19 maj 1994

L a n t r å d Ragnar Erlandsson

Lagberedningssekreterare Lotta Wickström-Johansson

---

[3] *Ls framställning nr 30/1993-94 med förslag till EES-anpassning av näringslagstiftningen*

[4] *Ls framställning nr 30/1993-94 med förslag till EES-anpassning av näringslagstiftningen*

Rikets lagstiftningsbehörighet i frågor som rör näringsrätt

LAGRUM	*BEHÖRIGHETSOMRÅDE*
27 § 2 p.	*grundrättigheterna*
27 § 4 p.	*förhållande till utländska makter*
27 § 12 p.	*utrikeshandel*
27 § 13 p.	*handelssjöfart*
27 § 14 p.	*luftfart*
27 § 15 p.	*pris på lantbruks- och fiskeriprodukter och främjande av export av lantbruksprodukter*
27 § 19 p.	*måttenheter, mätredskap, mätmetoder och standardisering*
27 § 26 p.	*medborgarskap och utlänningslagstiftning*
27 § 29 p.	*vissa frågor som rör hälsovård*
27 § 30 p.	*villkor för behörighet att vara verksam inom vissa områden*
27 § 31 p.	*smittsamma sjukdomar hos husdjur*
27 § 32 p.	*förbud mot införande av djur och djurprodukter*
27 § 33 p.	*förebyggande av införande av växtförstörare*
27 § 34 p.	*vissa frågor som rör landets säkerhet och försvar*
27 § 37 p.	*sedelutgivning och valuta*
29 § 3 p.	*arbetspensionskydd och socialförsäkring (behörigheten kan överföras på landskapet genom rikslag)*
29 § 4 p.	*viss alkohollagstiftning (behörigheten kan överföras på landskapet genom rikslag)*
29 § 5 p.	*bank- och kreditväsendet (behörigheten kan överföras på landskapet genom rikslag)*
29 § 17, 18,27,40 p.	*vissa näringar, d.v.s. mineralfyndigheter och gruvdrift; kärnkraft; skjutvapen och skjutförnödenheter och televäsendet*

Landskapsstyrelsens principer för behandling och tillståndsgivning avseende näringsutövning, inklusive etableringsrätt och rätt att tillhandahålla tjänster på Åland.

Befintligt regelverk

Enligt 11 § självstyrelselagen kan rätten att i landskapet utöva rörelse eller yrke som näring för den som inte har hembygdsrätt inskränkas genom landskapslag, (dock inte beträffande så kallad självförsörjning).

Enligt 4 § LL om rätt att idka näring i landskapet Åland, **kan landskapsstyrelsen**, åt enskild person, bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning eller stiftelse, som inte uppfyller kravet om åländsk hembygdsrätt eller minst fem års bosättning på Åland (fysisk person) eller kravet om helåländsk styrelse (juridisk person), **då skäl därtill är, efter prövning i varje enskilt fall**, lämna tillstånd till en fortlöpande eller tillfällig näringsutövning i landskapet.

Enligt 126 artikel EES-avtalet skall inte nämnda avtals bestämmelser hindra tillämpningen av de bestämmelser som gäller vid varje given tidpunkt på Åland om inskränkningar i etableringsrätten och i rätten att tillhandahålla tjänster för fysiska personer som inte har hembygdsrätt på Åland eller juridiska personer utan tillstånd av de behöriga myndigheterna på Åland.

Landskapsstyrelsens tillståndsprinciper

Landskapsstyrelsens tillståndsgivning utgår från det åländska nationalitetsskyddet och principen om att näringsutövningen på Åland skall handhas av lokalbefolkningen.

Enligt denna grundsyn skall tillstånd, som huvudregel, endast beviljas i de fall då den sökta näringsutövningens upplägg i allt väsentligt uppfyller kriterierna om en lokal etablering på Åland och ett lokalt handhavande av näringsutövningen på Åland.

Av juridiska personer skall som huvudregel krävas att de har sin hemort på Åland och att minst 2/3 av styrelsemedlemmarna respektive bolagsmännen innehar åländsk hembygdsrätt.

Därtill bör det ske en faktisk fysisk lokalisering till Åland i form av exempelvis produktionsanläggning, fabrik, kontor, butik, lager eller annan för näringsutövningen central funktion. Vidare bör lokala resurser och lokal arbetskraft anlitas i den tilltänkta verksamheten.

Även för det fall att den sökta näringsutövningen kan anses uppfylla nämnda krav om hemort, styrelsens och bolagsmännens sammansättning, lokalisering och anlitande av lokal arbetskraft bör tillstånd förvägras ifall den tilltänkta verksamheten på annat sätt kan anses stå i konflikt med det åländska nationalitetsskyddet; exempelvis genom att hota språkbalansen eller genom att äventyra en fungerande, konkurrensmättad marknad eller näringsgren.

Vid beviljande av tillstånd kan landskapsstyrelsen foga till tillståndet av nationalitetsskyddet påkallade villkor.

Tillstånd gällande blott viss näring beviljas framom generellt näringstillstånd.

Tillfälligt tillstånd beviljas framom permanent.

Vid beviljande av s.k. tillfälliga tillstånd kan landskapsstyrelsen frångå kravet om hemort, styrelsens och bolagsmännens sammansättning, lokal etablering och anlitandet av lokal arbetskraft om det med beaktande av det allmänna samhällsintresset (näringsutövare, beställare, konsumenter, löntagare m.fl.) kan anses påkallat.